

“IPAK YO‘LI” HUDUDLARIDA TURIZM OQIMINI O‘RGANISH USULLARI (SAMARQAND VILOYATI MISOLIDA)

Abstrakt:

Kirish. Ushbu maqolada Samarqand viloyatida “Ipak yo‘li” hududlardagi joylashgan turizm oqimini aniqlashning turli shakllari tahlil qilingan. Turizm oqimining hajmi va intensivligini turistlar soni, kechalarning soni, turistlarning kelib chiqishi kabi ko‘rsatkichlar yordamida o‘rganilgan. Shuningdek, maqolaning adabiyotlar tahlili qismida chet el turizm oqimini o‘rganishda ishlatiladigan chet el ilg‘or tajribalari ham keltirilgan.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqot ishida tanqidiy yondashuv, induksiya va deduksiya, tahlil va sintez, qiyosiy taqqoslash, guruhlash, kuzatish hamda statistik usullardan foydalanilgan.

Tahlil va natijalar. Turistik oqim tahlili o‘tgan yil davomida tashrif buyuruvchilarning soni sezilarli o‘sishini ko‘rsatmoqda, bu esa mintaqaga dam olish va sayohat qilish uchun jozibador yo‘nalish sifatida qiziqishning ortib borayotganidan dalolat beradi. Mavsumiy tahlil yoz oylarida eng yuqori faollikni va qishki dam olish turlariga qiziqishning sezilarli o‘sishini ko‘rsatmoqda, bu yil davomida turizmni rivojlantirish potensialini ko‘rsatadi.

Xulosa. Biz tadqiqot olib borayotgan hududda turizm oqimini o‘rganishning turli usullari qo‘llaniladi, lekin “Ipak yo‘li” hududlarida haqiqiy turistik oqimni aniqlash atrofida turli xil muammolar mavjud va bu ushbu sohada yanada ko‘proq tadqiqotlar olib borishni talab qiladi.

Kalit so‘zlar: barqaror rivojlanish, barqaror turizm, qolish davomiyligi, turizm intensivligi, turizm destinatsiyasi, joylashtirish ob‘ektlari, turistik harakat.

Kirish. Turizm dunyoda eng tez o‘sib borayotgan iqtisodiy sohalardan biri hisoblanadi. Yashash darajasining oshishi bilan bo‘sh vaqt miqdori ko‘paydi va odamlar uni esda qolarli qilib o‘tkazishga harakat qilishyapti. Axborot texnologiyalarining tez rivojlanishi turizm xizmatlarini targ‘ib qilishning yangi shakllarini (veb-saytlar va messenjerlar) yuzaga keltirdi, bu esa turizm yo‘nalishini tanlashni osonlashtiradi. Dam olish kunlari kelishi bilan turizm yo‘nalishiga turli maqsadlarda sayohat qilish odatiy holga aylangan: dam olish, sarguzasht yoki faqat kuch va sog‘liqni tiklash bularga misoldir. Bu yerda qisqa dam olish haqida gap ketganda, tez-tez bosib o‘tiladigan masofalar kichik bo‘lishi va uyga yaqin joylarni, ayniqsa “Ipak yo‘li” hududlaridagi joylarni, ko‘ngilochar yoki dam olish maqsadida afzal ko‘rilishi ta‘kidlanishi kerak. Turizm oqimi dinamik harakat bo‘lib, mintaqaning turizm oqimlarini kuzatib borishi va ikki nuqtai nazardan tahlil qilinishi kerak: qayerdan va qayerga. Shunday qilib, turizm oqimi mintaqaning turizm potensialidan foydalanish darajasini baholashda hal qiluvchi omil hisoblanadi. Chiquvchi hudud turizm bozoridagi talabning ajralmas qismi sifatida ko‘rib chiqilishi mumkin, bu amalda turistlarni qabul qiluvchi hududlarga yo‘naltiradi. O‘z navbatida, qabul qiluvchi hudud turizm takliflari bilan rekreatsion hududni ifodalaydi va turizm so‘rovlarini qondira oladi. Boshlang‘ich hududdan qabul qiluvchi hududgacha bosib o‘tilgan hudud tranzit zonasi hisoblanadi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili va tadqiqot metodologiyasi.

Turizm oqimining hajmi va intensivligini turistlar soni, kechalarning soni, turistlarning kelib chiqishi kabi bir nechta ko‘rsatkichlar yordamida tahlil qilish mumkin. Shunday qilib, bu ko‘rsatkichlardan foydalanib, joylashish ob‘ektining turizm oqimini hisoblab, bilvosita turizm zonasining foydalanish, rivojlanish va iqtisodiy rentabellik darajasini hisoblab chiqarish mumkin. Turistik modellar turizmning makoniy dinamikasini o‘rganish uchun nazariy va tushunchaviy asosni taklif etadi. Bu modelga ko‘ra bizda chiquvchi hudud, tranzit hududi va manzil hududi

mavjud. Chiquvchi hudud aslida turistlarni yaxshi tanlangan yoʻnalishga yuboradigan hududdir, bu bir qator koʻrsatkichlar asosida amalga oshiriladi: koʻchish sabablari, jamiyat turi va h.k., shuningdek, boshdan kechirilgan tajriba sifatiga tegishli taʼsirlar ham bunga misol boʻla oladi.

Manzil hududi bu turistlarni qabul qiladigan hududdir, bu yerda asosan turizm faoliyati intensivligi va turizm shakllari, maʼlum ichki (iqtisodiy tizim, ijtimoiy muhit, atrof-muhit) va tashqi omillar (makoniy kontsentratsiya, vaqt, joylashish turi) hamda toʻyinganlik darajasi taʼsirida amalga oshiriladi. Bu koʻrsatkichlar turistik yoʻnalishni tanlashda foydali hisoblanadi.

Toʻyinganlik darajasi - bu tegishli hududning turistlar bilan bandligini aniqlaydigan juda qimmatli koʻrsatkich hisoblanadi. Chiquvchi zonadan manzilgacha tranzit zonasi mavjud boʻlib, aslida turistning yashash joyi va tanlangan turistik yoʻnalish orasidagi masofa boʻlagini ifodalaydi. Bu masofa yoʻnalishni tanlashda muhim rol oʻynaydi. Masofaning uzunligi (km.da), transport yoʻllarining infratuzilmasi holati (umumiy foydalanish yoʻllari, temir yoʻllar va h.k.), yoʻllarning bandligi (agar boshqa yoʻnalish mavjud boʻlsa) inobatga olinishi kerak. Odatda qisqa va oʻrta masofalar uchun keng tarqalgan transport turi bu avtomobil stransporti hisoblanadi. Biroq, bu masofa juda katta boʻlganda, manzilga yetib borish uchun qoʻshimcha yashash joyi kerak boʻladi. Tez-tez yoʻl harakati uchun infratuzilmaning (avtomagistral) yoʻqligi oqimning silliq harakatini qiyinlashtirib, sayohatni juda charchatuvchi qiladi. Soʻnggi paytlarda tez-tez foydalaniladigan transport turi bu aviatsiya boʻlib, tanlangan manzillar tobora uzoqlashgan sayin, samolyotning yuqori tezligi tufayli vaqt boʻyicha masofa qisqaradi. Afsuski, "Ipak yoʻli" hududlardagi joylaridan biri, Samarqanddan 30 km. uzoqlikda joylashgan Imom al-Buxoriy majmuasining yangilanishi hali tugallanmagan. Foydalanishga topshirilgandan soʻng, Samarqand viloyatining turistik harakati yanada koʻzga tashlanadigan boʻladi, bu esa tadqiqot qilinayotgan hududning turistik oqimida aniq seziladi.

"Ipak yoʻli" hududida joylashgan Samarqand viloyatidagi oʻrganilayotgan hududda turistik harakatni bir qator muhim omillar taʼminlaydi, jumladan:

- ajoyib tabiiy potentsial mavjudligi, turistik yoʻnalishni tanlashda hal qiluvchi omillar koʻpligi bilan, masalan, togʻ tizmasi bilan oʻralgan manzarasi, boy va toza gidrografik tarmoq bilan toʻlaligi;

- mineral manbalarining moʻl-koʻlligi;

- oʻrganilayotgan hududda madaniy va tarixiy merosning mavjudligi (qalʼalar, masjidlar va boshqalar);

- hududlarda anʼanalar va xalq odatlarining mavjudligi;

- har bir aholi punktida uchraydigan madaniyat uylari kabi madaniy muassasalarning faol roli;

- depresiv kompartment boʻylab yetarli miqdorda turli xil turdagi joylashtirish va ovqatlanish strukturalarining taqsimlanishi;

- joylashtirish strukturalari va ommaviy ovqatlanish joylaridagi mehmondoʻstlik;

- oʻrganilayotgan hududda zaruriy infratuzilmaning mavjudligi;

- milliy, viloyat va munitsipal yoʻllarning mavjudligi;

- Nurobod, Tayloq va Jomboydagi sanatoriya markazlarining borligi, davolash va dam olish infrastrukturasining mavjudligi;

- jamoat markazlarida va boshqa joylarda sport bazalarining mavjudligi.

Shunday tabiiy va antropogen xazinalar, etnokultural va inson resurslari, umumiy va turistik infrastruktura bilan, Samarqand viloyatining qishloq hududlaridagi depresiv kompartment turistik harakati miqdoriy (kelishlar va tunab qolishlar) jihatdan rivojlanishi mumkin.

Oʻzbekiston turistlarni jalb etish boʻyicha ulkan afzalliklarga ega boʻlgan mamlakat hisoblanadi. Lekin, mamlakatimizda turizm oqimini yanada rivojlanish uchun toʻsiq boʻlayotgan asosiy sabablardan biri bu turizm infratuzilmasining rivojlanmaganligi hisoblanadi [1]. Turizm infratuzilmasini yaxshilash orqali turistlar oqimini yanada oshirish va ushbu iqtisodiy sohani yanada rivojlantirish mumkin. Allaberganov oʻz ilmiy ishida turizm oqimini baholashda sayohat motivlarining rolini yuqori baholagan. Unga koʻra sayohat motivlari va turistlarning tashrif buyurish chastotasi oʻrtasida ijobiy bogʻliklik borligini aytib oʻtgan [2].

N. Leiper turizm tizimining besh omili sifatida quyidagilarni aytgan: turistlar, turizm industriyasi, kelib chiqish hududlari, transit yo'llar va boradigan mintaqalar [3]. Ushbu besh jihatni inobatga olgan holda turizm oqimi deganda turistlarning kelib chiqish joyidan tranzit zonalar orqali belgilangan manzilga yetib borishi va turistlarning ushbu hududlarda qolishini bildiradi [4]. Turistlar qaysi hududga tashrif buyurushni o'zlari erkin hal qiladilar va bu quyidagi omillarga bog'liq hisoblanadi: tashrif buyuruvchilarning daromadi, bo'sh vaqt kunlari, sayohat narxi va boshqalar [5]. Turizm fenomenining tarmoq xususiyatlariga kelsak, olimlar 2000-yillarning boshidan turizm muammolarini o'rganish uchun ijtimoiy tarmoq tahlilidan foydalanganlar va ijtimoiy tarmoq tahlilining g'oyalari va usullari turizm sohasidagi tadqiqotlarda keng qo'llanilgan [6]. Masalan, Lozano va Gutierrez (2018) ichtimoiy tarmoq tahlili usulidan foydalangan holda global turizm tarmog'idagi turistik manbalar va yo'nalishlar o'rtasidagi tuzilma va o'zaro ta'sirni tahlil qildilar [7]. Shao va Huang o'z ilmiy maqolalarida xalqaro turizm oqimi tarmoqlarining strukturaviy xususiyatlari va evolyutsiya qoidalarini, shuningdek, xalqaro turizm oqimlari tarmoqlaridagi turli destinatsiyalarning roli va funksiyalarini muhokama qilish uchun ichtimoiy tarmoq tahlilini qo'llagan [8].

Geografik axborot tizimi (GAT) turizm oqimi tarmog'ining geofazoviy tarmoq xususiyatlarini ham tavsiflashi mumkin. Ko'pgina olimlar turizm oqimlarini turli fazoviy miqyosda o'rgandilar [9]. Geografik axborot tizimi GIS turizm oqimlarining fazoviy taqsimoti va munosabatlarini tahlil qilish uchun keng qo'llaniladi [10]. Y. Gao va Y. Nan Tencent migratsiyasining katta ma'lumotlaridan foydalangan holda Xitoydagi turizm oqimlarining fazoviy farqlanishi va tegishli xususiyatlarini tahlil qildi [11]. Umumiy qilib aytganda turizm oqimining o'sishiga juda ko'p omillar ta'sir qiladi va olimlar o'z tadqiqotlarida quyidagi omillarni alohida ta'kidlab yozishgan: manzil muhiti, iqtisodiy rivojlanish darajasi, ob'ektlar va tarkibiy qismlardan ijtimoiy tizim va siyosat, texnologik innovatsiyalar va boshqalar. Tadqiqot davomida turizm oqimini tahlil qilish uchun asosan tahlil va statistik usullardan foydalanildi. Shuningdek, turizm oqimini samarali aniqlash maqsadida chet el olimlarining ilmiy ishlari o'rganib chiqildi va shu tadqiqot natijalariga asoslanib, xulosa va takliflar berilgan.

Tahlil va natijalar.

2010 - 2023 yillarda turistik harakat haqida tadqiqot o'tkazish uchun turistik oqim haqida turli ma'lumot to'plash usullaridan foydalanildi. Tadqiqot uchun Samarqand viloyat statistika boshqarmasidan tegishli ma'lumotlar olish bilan bir qatorda, tadqiqot davrida biz mahalla raislari bilan muloqot qildik va o'rganilayotgan hududdagi mavjud turistik qabul qilish strukturalarining vakillarini so'rovdan o'tkazdik. Tadqiqot darajasida dastlabki qiyinchiliklarga duch keldik, chunki aholi punktida mehmonlarning soni, turli qabul qilish strukturalarida joylashtirilgan turistlar soni haqidagi so'ralgan ma'lumotlar "maxfiy" ma'lumotlar bo'lib, ochiq qilinishi mumkin emas deb javob oldik.

Samarqand viloyatining statistika boshqarmasi ham "Ipak yo'li" hududlardagi turizmi haqida aniqroq ma'lumotga ega emas. Shunday qilib, biz kelishlar, tunab qolishlar va turistlarning kelib chiqishi (ichki va xalqaro) haqida umumiy darajadagi ma'lumotlarni oldik.

Ta'minlangan asosiy miqdoriy ko'rsatkichlar: viloyat bo'yicha umumiy kelishlar soni, tunab qolishlar soni va turistlarning kelib chiqishi (mahalliy turistlar va chet el turistlari). Bu mulohazalardan va men o'rganilayotgan qishloq hududlaridagi mavjud barcha joylashtirish birligini juda yaxshi bilganimdan kelib chiqqan holda, men statistik ma'lumotlarning noaniqligini sezdim.

Tadqiqot davomida, biz davlat idorasidan olingan statistik ma'lumotlarga tayanib, o'rganilayotgan hududdagi turistik harakatni taqdim etish tadqiqoti to'g'risidagi xulosaga keldim, bu sohada javobgar bo'lgan idoradan olingan ma'lumotlar tuzatishni talab qiladi. Shuning uchun, tadqiqot davrida men asosan so'rovnomalarni to'ldirish natijasida olgan ma'lumotlarim bilan cheklanishim kerak bo'ldi. Lekin shuni ta'kidlash kerakki, ko'plab tashkilotlar, turfirmalar va mehmonxonalar menejerlari kelgan va joylashtirilgan turistlar soni hamda ularning kelib chiqishi haqida aniq ma'lumotlar berishdan qochishdi, deb o'ylayman. Chunki kechalarning sonidan olingan daromadni osonlikcha chiqarib olish mumkin. Menimcha, turistlar ro'yxatiga aniq

yozuvlar bo'lmisligi tufayli bu turdagi noaniqlik paydo bo'ladi, bu qishloq turizmi sohasidagi tadbirkorlardan kelib chiqadi.

Shunday qilib, "Ipak yo'li" hududlaridagi haqiqiy turistik harakatni aniqlash atrofidagi barcha bu muammolarni hisobga olgan holda, men to'ldirilgan so'rovnomalardan foydalanishga qaror qildik. So'rovnomada asosan turizm tashkilot egalari va menejerlari qatnashdilar.

O'rganilayotgan "Ipak yo'li" hududlarda haqiqiy turistlar oqimi ro'yxatdan o'tkazilgan turistlar sonidan ancha yuqori hisoblanadi. Buning asosiy sababi esa, yozda juda ko'p tashrif buyuruvchilar hududlarga tashrif buyuradi, ammo ularning qolishi 24 soatdan oshmaydi. Tashrif davomida ular o'rganilayotgan hududning turistik infratuzilmasidan foydalanadilar (ikki qishloq markazidagi mineral vannalar, Nurobodagi Nagorni dam olish zonasidagi vannalar), Kattaqor'g'onda dam olish infratuzilmasi (qayiqda sayr, basseynlar va h.k.), shuningdek, turli viloyatlardan yoki chet eldan kelib, qarindoshlarida qoladigan turistlar statistikada hisobga olinmaydi. Turistik potentsialning foydalanish darajasi hamda umumiy aholi soniga nisbatan turizm fenomenining kattaligi turli ko'rsatkichlar yordamida o'rganilishi mumkin. Bu esa turistik faoliyatning intensivligini aniqlash uchun zarur. Asosiy ko'rsatkichlar (kelishlar soni, tunab qolishlar soni, turistlarning kelib chiqishi) qo'llanilganidan tashqari, yanada aniq tashxis qo'yish imkonini beradigan qo'shimcha ko'rsatkichlardan foydalanish zarur. Shunday qilib, aniqlash uchun uchta ko'rsatkichdan foydalanildi:

1. qolish davomiyligi modeli bo'yicha;
2. turistik harakatning intensivligi modeli bo'yicha;
3. deferting turistik vazifa koeffitsiyent modeli.

1-jadval. "Ipak yo'li" hududlardagi joylaridagi turizm destinatsiyalarining qolish davomiyligi, Samarqand viloyatiga tegishli, 2023 yil.

№	Destinatsiya nomi	Qolish davomiyligi (kun)
1	Imom Al-Buxoriy maqbarasi	3,486
2	Hazrat Dovud kompleksi	2,705
3	Mahdumi a'zam maqbarasi	1,942
4	Ming Archa	2,166
5	Amonqo'tan tog'i	2,214
6	Shir Bog' Ota kompleksi	2,697
7	Dobusiya	1,989
8	Zarafshon milliy bog'i	1,218
9	Kattaqor'g'on suv ombori	1,601

Yuqoridagi jadvalga ko'ra, o'rganilayotgan turistik zonada joylashgan turizm destinatsiyalarida o'rtacha qolish davomiyligi 1,218 kechadan ortiq ekanligini kuzatishimiz mumkin. Bu sifatli ko'rsatkich joylashtirish birligida o'tkazilgan kunlar (kechalar) umumiy sonini aks ettiradi. Shunday qilib, quyidagi tasnifni amalga oshirishimiz mumkin:

Juda qisqa qolish 1-2 kun orasida: Mahdumi a'zam maqbarasi, Zarafshon milliy bog'i, Dobusiya, Kattaqor'g'on suv omborlarida kuzatilgan.

Qisqa qolish 2-3 kun orasida: Hazrat Dovud kompleksi, Ming Archa, Amonqo'tan tog'i, Shir Bog' Ota kompleksiga to'g'ri kelgan.

O'rtacha qolish 3-4 kungacha: Imom Al-Buxoriy maqbarasi tashkil etgan.

Bu tasniflash joylashuv, tur va joylashtirish ob'ekting qulaylik darajasi haqida ma'lumot berishni talab qiladi. Bu qo'shimcha ma'lumotlar uchun batafsil to'ldirish talab etiladi, shuning uchun har bir joylashtirish ob'ekting turiga alohida ushbu ko'rsatkich qo'llanilgan.

2-jadval. 2023 yilda Samarqand viloyatida joylashtirish ob'ektlarining turlari bo'yicha qolish davomiyligi

№	Tuman nomi	Turistlarning qolish davomiyligi, kun
1	Oqdaryo	3,486
2	Jomboy	2,253
3	Narpay	1,413
4	Payariq	2,647
5	Ishtixon	1,163
6	Qo'shrabot	1,089
7	Urgut	3,152
8	Tayloq	1,812
9	Kattaqo'rg'on	2,214
10	Pastdarg'om	1,473
11	Paxtachi	1,326
12	Nurobod	2,152

Yuqoridagi jadvalda keltirilgan ma'lumotlar bizga joylashtirish ob'ektlarining turiga va aholi punktlariga qarab qolish davomiyligini aniqlashda yordam berdi. Umuman olganda, olingan qiymatlarga asoslanib, biz quyidagilarni farq qilamiz:

Juda qisqa qolish 1-2 kun orasida: Narpay tumani, Ishtixon tumani, Qo'shrabot tumani, Tayloq tumani, Pastdarg'om tumani, Paxtachi tumanlariga to'g'ri keldi.

Qisqa qolish 2-3 kun orasida: Jomboy tumani, Payariq tumani, Kattaqo'rg'on tumani va Nurobad tumanlariga to'g'ri kelgan.

O'rtacha qolish 3-4 kun: Oqdaryo va Urgut tumanlariga to'g'ri keladi.

Lekin joylashtirish ob'ektlarining turlariga qarab, turli qolish davomiyligini kuzatishimiz mumkin, ya'ni: juda qisqa qolish 1-2 kun orasida: agroturistik uylar;

Qisqa qolish 2-3 kun orasida: agroturistik uylar, mezbolar uyi, hostel;

o'rtacha qolish 3-4 kun: sanatoriyalar, hostel, agroturistik uylar, mezbolar uyi.

Ko'rinib turibdiki, joylashtirish ob'ektlarining turiga qarab eng uzun qolish davomiyligi 3,083 kun mezbolar uyi bo'lgan. Bu asosan mahalliy turistlar bilan bog'liq, ular Oqdaryo va Urgut tumanlaridagi mezbolar uyida o'rtacha 3-4 kun qolishgan. 2,743 indeksi Jomboy, Payariq, Kattaqo'rg'on, Nurobod tumanlaridagi hostel joylashgan aholi punktlaridagi turistlarning o'rtacha qolish davomiyligini anglatadi. Agroturistik pansionatlarda o'rtacha qolish davomiyligi 2,605 kunni tashkil etdi, bu yerda minimum 2,020 (Qo'shrabot tumani) dan maksimum 3,486 (Tayloq va Samarqand tumanlari) kungacha o'zgarib turadi. Ta'kidlash kerakki, Nurobod tumanida garchi mahalliy shifo markazlari mavjud bo'lsa ham, turistlar o'rtacha faqat ikki kun qolishgan, bu davolash kursi uchun yetarli emas.

Eng kam qolish davomiyligi bilan oxirgi o'rinda, ya'ni 2,073 kun, mezbolar uyi turidagi joylashtirish ob'ekti bo'lib, o'rganilayotgan hududda bunday ob'ektlar eng ko'p bo'lsa-da, qolish davomiyligi minimum 1,326 (Paxtachi) dan maksimum 3,4 (Urgut) kungacha o'zgarib turadi. Bu aspekt asosan juda xilma-xil va boy tabiiy va antropogen potentsial, shuningdek, joylashtirish ob'ektlari egalarining o'zaro hamkorligi tufayli rivojlanadi, ular o'z professionalizmlari bilan taklif etiladigan xizmatlarni va o'z bizneslarini yangi investitsiyalar orqali rivojlantirishda davom etadilar.

Payariq tumani uchun 2023-yilda qolish davomiyligi 2,349 kunga teng bo'lgan. Bu ko'rsatkichdan shuni anglash mumkinki, Payariq tumanida turizm endi rivojlanmoqda va kelajakda turizm mahsulotlarini ko'paytirish orqali (tematik sayohatlar, an'analar va xalq odatlarini tiklash, gastronomiya va boshqalar) chet ellik mehmonlar oqimini yanada oshirish va ularning ushbu hududda qolish davomiyligini uzaytirish imkonini beradi.

Bu ma'lumotlardan kelib chiqqan holda, biz o'rganilayotgan hududda turistik harakatning intensivligi aholi soni boshiga tunab qolishlar sonini solishtirganda juda past bo'lganligini

aytishimiz mumkin. Olingan ma'lumotlar asosida, ushbu tumanlar kelajakda yaxshilanishi kerak bo'lgan past turistik faolligini ko'rsatdi. 2023 yil uchun Payariq tumani darajasidagi turistik harakatning intensivligi 0.934 ga teng. o'rganilayotgan tumandagi natija, aniqki, juda past edi. 0,934 indeksi aholi boshiga umumiy tunab qolishlar sonining pastligini ko'rsatadi, bu esa turistik faoliyatning boshlang'ich bosqichini anglatadi. Bu ko'rsatkich hudud va aholi punktida turistik qabul qilish imkoniyatlarining umumiy aholi soniga nisbatan o'lchamini ochib beradi. Biz juda past qiymatlarni kuzatishimiz mumkin, bu esa ushbu jihatdan haqiqiy va zaif vaziyatni ifodalaydi.

2023-yil uchun depressiv tuman darajasidagi turistik vazifa koeffitsienti 0.021 ga teng bo'lgan. Bu ko'rsatkich bizga quyidagi xulosani chiqarish imkonini beradi: 2023-yilda umumiy joylashtirish joylarining soni nisbatan umumiy aholi soniga qaraganda o'rganilayotgan hududning turistik vazifasi juda past edi. Turistik oqim tahlili o'tgan yil davomida tashrif buyuruvchilarning soni sezilarli o'sishini ko'rsatmoqda, bu esa mintaqaga dam olish va sayohat qilish uchun jozibador yo'nalish sifatida qiziqishning ortib borayotganidan dalolat beradi. Yurtimizga tursitlar sonining ko'payishi xalqaro mehmonlarning turli ehtiyojlari, turistik xizmatlar va infratuzilmani moslashtirish zaruratini ta'kidlaydi. Mavsumiy tahlil yoz oylarida eng yuqori faollikni va qishki dam olish turlariga qiziqishning sezilarli o'sishini ko'rsatmoqda, bu yil davomida turizmni rivojlantirish potentsialini ko'rsatadi.

"Ipak yo'li" hududlardagi joylariga borgan sayyohlar orasida eng katta mashhurliigi tabiiy diqqatga sazovor joylar, tarixiy joylar va madaniy tadbirlarga tegishli, bu mintaqaning noyob madaniy va tabiiy merosini saqlash va targ'ib qilishning ahamiyatini ta'kidlaydi. Iqtisodiy tahlil turizmning mahalliy iqtisodiyotga ish o'rinlarini yaratish, turistik xizmatlardan tushumlar oshirish va mahalliy hayot darajasini yaxshilash orqali sezilarli hissa qo'shganini ko'rsatmoqda.

Biroq, turizmning barqaror rivojlanishini ta'minlash uchun turistlar eng ko'p tashrif buyuradigan davrlarda infratuzilmani haddan tashqari yuklanish, tabiiy va madaniy resurslarni turistik bosimdan ortiqcha himoya qilish zarurati, shuningdek xizmat ko'rsatish sifatini yaxshilash va taklif etilayotgan turistik mahsulotlarning xilma-xilligini oshirish bilan bog'liq bir qator muammolarni hal qilishni talab etiladi. Umuman olganda, turizm sektorining istiqbollari barqaror va muvozanatli rivojlanish choralarini amalga oshirish sharti bilan optimistik ko'rinadi.

Xulosa

Turizm oqimining hajmi va intensivligini turistlar soni, kechalarning soni, turistlarning kelib chiqishi kabi ko'rsatkichlar yordamida tahlil qilinadi. Shunday qilib, bu ko'rsatkichlardan foydalanib, joylashish ob'ektining turizm oqimini hisoblab, bilvosita turizm zonasining foydalanish, rivojlanish va iqtisodiy rentabellik darajasini olish mumkin. Biroq, bu ko'rsatkichlar boshqa muhim omillar bilan bir qatorda, amalga oshiriladigan turizm turiga bog'liq ekanligini hisobga olish kerak. Masalan, rekreatsion turizm holatida kechalarning soni madaniy turizm bilan mos kelmaydi, chunki madaniy turizm doirasida shahar tarixiy yodgorliklarini ziyorat qilish, madaniy tadbirlarga qatnashish va boshqalar kabi qisqa muddatli bo'ladi. Biroq, dam olish kunlari o'rtacha yetti kun dan o'n to'rt kungacha davom etadi, bu esa turistning bo'sh vaqti va moliyaviy imkoniyatlariga bog'liq.

Tadqiqot davomida shu aniqlandiki, "Ipak yo'li" hududlaridagi turizm oqimlari to'g'risidagi statistik ma'lumotlar unchalik ko'p emas va ba'zi bir statistik ma'lumotlar noaniqligini sezish mumkin. Shuning uchun, biz kelajakda rivojlangan mamlakatlar singari, turizm oqimini aniqlash uchun ichtimoiy tarmoq tahlili va geografik axborot tizimi kabi innovatsiyaga asoslangan usullardan foydalanishimiz kerak. Bu usullar yuqori texnologiyalarni qo'llangan holda turizm oqimini yuqori aniqlikda hisoblashga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Safarov, B.; Janzakov, B. Measuring competitiveness in tourism enterprises using integral index. *Geoj. Tour. Geosites* 2021, 37, 768–774
2. Allaberganov, A. Inbound international tourists' demographics and travel motives: Views from Uzbekistan. *J. Hosp. Tour. Insights* 2022, 5, 99–115
3. Leiper, N. A framework of tourism. *Ann. Tour. Res.* **2022**, 6, 390–407.
4. Oppermann, M. A Model of Travel Itineraries. *J. Travel Res.* **1995**, 33, 57–61

5. Wang, Y.; Xi, M.; Chen, H.; Wu, X. A social network analysis of tourism cooperation in the Yangtze River Delta: A supply and demand perspective. *PLoS ONE* **2022**, *17*, e0263411
6. Shih, H.Y. Network characteristics of drive tourism destinations: An application of network analysis in tourism. *Tour. Manag.* **2006**, *27*, 1029–1039
7. Lozano, S.; Gutierrez, E. Efficiency analysis of EU-25 member states as tourist destinations. *Int. J. Serv. Technol. Manag.* **2011**, *15*, 69
8. Shao, Y.; Huang, S.S.; Wang, Y.; Li, Z.; Luo, M. Evolution of international tourist flows from 1995 to 2018: A network analysis perspective. *Tour. Manag. Perspect.* **2020**, *36*, 100752
9. Amelung, B.; Nicholls, S.; Viner, D. Implications of Global Climate Change for Tourism Flows and Seasonality. *J. Travel Res.* **2007**, *45*, 285–296
10. Carson, D.A.; Carson, D.B.; Lundmark, L. Tourism and Mobilities in Sparsely Populated Areas: Towards a Framework and Research Agenda. *Scand. J. Hosp. Tour.* **2014**, *14*, 353–366.
11. Gao, Y.; Nan, Y.; Song, S. High-speed rail and city tourism: Evidence from Tencent migration big data on two Chinese golden weeks. *Growth Chang.* **2021**, 1–25.